

Sygn. akt IV CSK 338/17

POSTANOWIENIE

Dnia 18 października 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marian Kocon (przewodniczący)

SSN Monika Koba

SSN Anna Kozłowska (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Skarbu Państwa - Naczelnika Pierwszego Urzędu
Skarbowego w G.

w sprawie z wniosku Skarbu Państwa - Naczelnika [...] Urzędu Skarbowego w G.
przy uczestnictwie J. Ż., W. Ż. i A. W.

o wpis,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 18 października 2018 r.,

skargi kasacyjnej uczestników postępowania J. Ż. i W. Ż.

od postanowienia Sądu Okręgowego w G.

z dnia 25 listopada 2016 r., sygn. akt XVI Ca [...],(...),

**uchyła zaskarżone postanowienie w części oddalającej
apelację (punkt drugi zaskarżonego postanowienia) i w tym
zakresie przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w G.
do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Na wniosek Naczelnika [...] Urzędu Skarbowego w G. referendarz sądowy w
Sądzie Rejonowym w G. wpisał w dniu 31 maja 2006 r. na rzecz Skarbu Państwa w

księdze wieczystej (...) prowadzonej dla nieruchomości lokalowej, hipotekę przymusowa zwykłą zabezpieczającą zaległości podatkowe w kwocie 170.846,40 zł, w tym kwota główna 117.928,50 zł, odsetki 44.632,75 zł, koszty upomnienia 218,40 zł, koszty egzekucyjne 8.066,75 zł. W dacie wpisu nieruchomość stanowiła majątek wspólny dłużnika W. Ż. i jego żony J. Ż.. W dniu 6 października 2015 r. J. Ż. złożyła skargę na wpis dokonany przez referendarza, wskazując, że nie zostało jej skutecznie doręczone zawiadomienie o wpisie, wskazała również, że małżonkowie byli właścicielami lokalu do roku 2013, kiedy to został on sprzedany w toku egzekucji prowadzonej przeciwko małżonkom, a ponadto zakwestionowała prawidłowość sporządzenia 29 administracyjnych tytułów wykonawczych dołączonych do wniosku o wpis, które były podstawą tego wpisu. Wywiodła, że tytuły te, wystawione w okresie od 30 kwietnia 2001 r. do 13 lutego 2006 r. zostały sporządzone na drukach nieodpowiednich do druków, jakie w dacie ich wystawienia obowiązywały zgodnie z właściwymi przepisami, wywiodła też, że część tytułów została wystawiona przed dniem wejścia w życie art. 27c. ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, tymczasem jej imię i nazwisko widnieje na wszystkich tych tytułach, dopisane obok nazwiska dłużnika W. Ż. i bez wskazania jej statusu w tym postępowaniu.

Postanowieniem z dnia 15 maja 2016 r. Sąd Rejonowy w G., na skutek skargi uczestniczki, uchylił w części zaskarżony wpis hipoteki przymusowej zwykłej ponad kwotę 131.585,94 zł i w tym zakresie wniosek oddalił i orzekł o kosztach postępowania. Z zarzutów skargi podzielił tylko zarzut wadliwego objęciem sumą hipoteki kosztów egzekucyjnych w sytuacji, gdy nie można było zidentyfikować, z jakimi tytułami są one związane, zarzut wliczenia do sumy hipoteki odsetek w sytuacji, gdy w 17 tytułach zaznaczono kwadrat „odsetek nie pobiera się” oraz kosztów upomnień w przypadku trzech tytułów wykonawczych. Oceniając zarzut sporządzenia tytułów na niewłaściwych drukach wskazał, że istotne jest i wystarczające, by treść tytułu odpowiadała treści art. 27 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, co ostatecznie, jak stwierdził, miało miejsce, za istotne też uznał podpisanie tytułu przez osobę upoważnioną, wskazał, że do wszystkich tytułów dołączono dowody doręczenia upomnień, a twierdzenie, że nazwisko skarżącej dopisano po wystawieniu tytułów należałoby rozpatrywać w

kategoriach czynu zabronionego, do czego sąd wieczystoksięgowy nie ma kompetencji.

Postanowienie to zostało zaskarżone apelacją przez oboje uczestników w części, w jakiej wpis hipoteki został utrzymany w mocy.

Skarżący zarzucili, że 17 tytułów wykonawczych zostało nieprawidłowo wystawionych na formularzach, których wzór wynikał z przepisów rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 19 grudnia 2002 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. 2003 r., Nr 9, poz. 206), ponieważ to rozporządzenie weszło w życie dopiero 1 lutego 2003 r., zarzucili, że daty 29 tytułów wykonawczych nie korespondują z datami ich wystawienia, albowiem te ostatnie są późniejsze; daty wszystkich dwudziestu dziewięciu tytułów wykonawczych nie korespondują z datami nadania klauzuli wykonalności, przy czym w przypadku dwudziestu siedmiu tytułów wykonawczych są wcześniejsze, natomiast w przypadku tytułu nr 6 nr SM (...) z dnia 12 listopada 2013 r. w ogóle nie podano daty nadania klauzuli, a w przypadku tytułu nr SM (...) z dnia 12 listopada 2013 data klauzuli, czyli 1 grudnia 2000 roku, poprzedza datę tytułu; z treści wniosku i załączonych do wniosku dokumentów nie sposób wywnioskować, jaka jest podstawa odpowiedzialności J. Ż.; złożone tytuły wykonawcze nie są ani oryginałami, ani ich wierzytelnymi odpisami - albowiem od pierwowzorów różnią się zastosowanymi formularzami i treścią, w szczególności dopisaniem na tych dokumentach danych uczestniczki, podczas gdy podstawę wpisu hipoteki przymusowej w księdze wieczystej może stanowić oryginał administracyjnego tytułu wykonawczego lub urzędowo poświadczony odpis tego dokumentu.

Skarżący domagali się, aby Sąd drugiej instancji w postępowaniu apelacyjnym uzyskał od wnioskodawcy urzędowo poświadczone za zgodność z oryginałami kserokopie tych tytułów wykonawczych, których „odpisy” zostały dołączone do wniosku, a także wnosili o przeprowadzenie dowodu z akt postępowania przygotowawczego, sygn. akt 3 Ds. (...) Prokuratury Rejonowej w G. dla ustalania treści pierwowzorów dokumentów stanowiących podstawę wniosku. Wnosili także o przeprowadzenie dowodów: z fotokopii dokumentów załączonych

do apelacji w postaci pisma Naczelnika [...] Urzędu Skarbowego w G. z dnia 30 września 2015 r., oświadczenia B. K. z dnia 24 września 2015 r., zanonimizowanych tytułów wykonawczych złożonych przez Naczelnika [...] Urzędu Skarbowego w G. na wezwanie Prokuratora, pisma Naczelnika [...] Urzędu Skarbowego w G. z dnia 31 marca 2016 r., na okoliczność treści pierwowzorów dokumentów stanowiących postawę wniosku oraz protokołów przesłuchania świadka w postępowaniu przygotowawczym. Wskazali, że powołanie tych dowodów nie było możliwe przed Sądem pierwszej instancji, ponieważ powzięli o nich wiadomość z akt postępowania przygotowawczego udostępnionych ich pełnomocnikowi w dniu 23 maja 2016 r.

W odpowiedzi na apelację wnioskodawca wskazał, że przygotowanie dalszych tytułów wykonawczych na właściwych formularzach uniemożliwiał system komputerowy, a z uwagi na użycie pierwotnego tytułu wykonawczego w toku postępowania egzekucyjnego prowadzonego do majątku osobistego dłużnika, zachodziła potrzeba wystawienia dalszych tytułów wykonawczych na potrzeby złożenia wniosku o wpis hipoteki przymusowej na nieruchomości objętej wspólnością majątkową małżeńską uczestników.

Postanowieniem z dnia 25 listopada 2016 r. Sąd Okręgowy w G. zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, że uchylił w części zaskarżony wpis hipoteki przymusowej zwykłej ponad kwotę 129.072,64 zł i w tym zakresie oddalił wniosek i oddalił apelację w pozostałej części.

W uzasadnieniu rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy powołując się na treść art. 626⁸ § 2 k.p.c. wskazał, że wyznaczając zakres kognicji sądu wieczystoksięgowego przepis ten jednocześnie, w sposób wyraźny ją ogranicza do badania wymienionych w nim dokumentów i wyklucza przeprowadzanie przez sąd jakichkolwiek własnych dowodów i dokonywania na ich podstawie własnych ustaleń. Również sąd drugiej instancji rozpoznając sprawę władny jest tylko rozstrzygać czy wpis lub jego odmowa przez sąd pierwszej instancji pozostaje w zgodzie z prawem w świetle treści wniosku, treści i formy dokumentów stanowiących podstawę wpisu oraz treści księgi wieczystej. Dokonując oceny zaskarżonego postanowienia w ramach przysługującej mu, w ten sposób określonej, kognicji, Sąd

Okręgowy za prawidłowe uznał stanowisko Sądu pierwszej instancji, że treść wszystkich tytułów wykonawczych odpowiada treści art. 27 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji z dnia 17 czerwca 1966 r. (t.j. Dz.U. z 2014 r. Nr 1619). Tytuły te zawierają wszystkie elementy wymagane tym przepisem. To, że zostały sporządzone na formularzach nieobowiązujących w dacie wystawienia tytułów nie oznacza, że zostały sfałszowane. Wskazał, że są to tylko odpisy tytułów znajdujących się w aktach organu administracyjnego, w związku z tym okoliczność, na jakim formularzu zostały sporządzone nie ma większego znaczenia, pod warunkiem, że zawierają wszystkie elementy konieczne dla stwierdzenia ich prawidłowości i skuteczności. Z powołaniem się na orzecznictwo Sądu Najwyższego podkreślił, że urzędowo poświadczony odpis administracyjnego tytułu wykonawczego może stanowić podstawę wpisu hipoteki przymusowej w księdze wieczystej.

W związku z zarzutem, że dołączone do wniosku tytuły nie są zgodne z tytułami znajdującymi się w aktach organu administracyjnego, Sąd Okręgowy ponownie wskazał na swoją ograniczoną kognicję wykluczając prowadzenie dowodu z akt postępowania administracyjnego i wskazał, że uczestnicy tytuły te mogą zaskarżyć w trybie administracyjnym i w ten sposób doprowadzić do ich uchylenia i wyeliminowania z obrotu prawnego. Sąd wieczystoksięgowy, jeżeli nie stwierdzi bezwzględnej nieważności decyzji administracyjnej jest związany stanem prawnym powstałym na skutek wydania takiej decyzji. Zauważył, że badanie sądu wieczystoksięgowego sprowadza się do stwierdzenia zgodności dołączonego do wniosku tytułu wykonawczego z wymaganiami z art. 27 § 1-3 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Ostatecznie uznał, że ograniczona kognicja zwalnia go z konieczności odnoszenia się kolejno do każdego z zarzutów apelacji. Uwzględnił jedynie zarzut dotyczący jednego tytułu wykonawczego, albowiem jak wynikało z jego treści, klauzula o skierowaniu tytułu wykonawczego do egzekucji została wydana trzy lata przed wystawieniem tytułu.

W skardze kasacyjnej od postanowienia Sądu Okręgowego uczestnicy zarzucili naruszenie art. 626⁸ § 2 w związku z art. 626² § 3 w związku z art. 626⁹ w związku z art. 381 w związku z art. 382 i w związku z art. 13 § 2 k.p.c. oraz w związku z art. 31 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece (dalej jako

u.k.w.h.) przez błędne określenie zakresu kognicji sądu wieczystoksięgowego oraz naruszenie art. 626⁸ § 2 w związku z art. 626² § 3 w związku z art. 626⁹ w związku z art. 244 w związku z art. 250 § 1 w związku z art. 252 i w związku z art. 13 § 2 k.p.c. oraz w związku z art. 31 ust. 1 i art. 109 § 1 u.k.w.h. w związku z art. 26 § 1-4 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji w związku z art. 232 i art. 233 § 1 k.p.c., przez błędne uznanie, że nie zachodzi przeszkoda do dokonania wpisu hipoteki.

We wnioskach kasacyjnych skarżący domagali się uchylenia postanowienia Sądu Okręgowego w części zaskarżonej i przekazania sprawy w tym zakresie Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 109 ust. 1 u.k.w.h., wierzyciel, którego wierzytelność jest stwierdzona tytułem wykonawczym, określonym w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym, może na podstawie tego tytułu uzyskać hipotekę na wszystkich nieruchomościach dłużnika (hipoteka przymusowa). Z przepisu art. 626² § 3 k.p.c. wynika, że wnioskodawca powinien do wniosku o wpis dołączyć dokumenty stanowiące jego podstawę. Jeżeli zatem wniosek dotyczy wpisu hipoteki przymusowej wnioskodawca do wniosku powinien dołączyć stanowiący podstawę tego wniosku tytuł wykonawczy. Obowiązek dołączenia do wniosku dokumentów w oryginale wynika z art. 31 ust. 1 u.k.w.h., który określa minimalne wymagania formalne dokumentów mających być podstawą wpisu stanowiąc, że wpis może być dokonany na podstawie dokumentu z podpisem notarialnie poświadczonym, jeżeli przepisy szczególne nie przewidują innej formy dokumentu. Zasada notarialnego potwierdzenia podpisu na dokumencie, który ma stanowić podstawę wpisu do księgi wieczystej nie dotyczy - poza orzeczeniami sądowymi stanowiącymi podstawę wpisu - dokumentów urzędowych w rozumieniu art. 244 k.p.c. (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dni: 9 marca 2005 r., III CK 132/04, 17 listopada 2011 r., IV CSK 74/11, 12 stycznia 2012, IV CSK 251/11, 5 lipca 2013 r., IV CSK 742/12, nie publ.). Zgodnie, bowiem z art. 250 § 1 k.p.c. zd. pierwsze, jeżeli dokument znajduje się w aktach organu, o którym mowa w art. 244 § 1 k.p.c. (organu władzy publicznej) wystarczy przedstawić urzędowo

poświadczony przez ten organ odpis. Urzędowo uwierzytelniony odpis dokumentu urzędowego, jakim jest administracyjny tytuł wykonawczy, ma moc zrównaną z oryginałem i stanowi podstawę wpisu hipoteki przymusowej w księdze wieczystej (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2013 r. IV CSK 637/12; z dnia 24 października 2013 r. IV CSK 21/13 i IV CSK 20/13; z dnia 18 kwietnia 2013 r., II CSK 520/12, nie publ.).

Artykuł 626⁸ § 2 k.p.c. zobowiązuje sąd w postępowaniu wieczystoksięgowym do badania treści i formy wniosku, dołączonych do wniosku dokumentów oraz treści księgi wieczystej. Powołany przepis i pozostałe przepisy o postępowaniu nieprocesowym w sprawach z zakresu ksiąg wieczystych co prawda ograniczają kognicję sądu, lecz dzieje się tak jedynie z uwagi na istotny cel tego postępowania, którym jest jak najszybsze ujawnienie aktualnego stanu prawnego nieruchomości według zdarzeń prawnych, które ten stan kształtują. Nie można jednak przyjmować, aby sąd był przez to zwolniony od badania, czy dokument, przedstawiony jako podstawa dokonania żądanego wpisu, z uwagi na swą istotną treść i formę, może stanowić tę podstawę. Dokument, stanowiący podstawę wpisu, musi zawierać treść uzasadniającą przyjęcie, że powstało, uległo modyfikacji lub ustało prawo podlegające ujawnieniu w księdze wieczystej i musi być formalnie prawidłowy. Jeżeli zatem podstawą wpisu hipoteki przymusowej ma być tytuł wykonawczy w oryginale lub w postaci urzędowo poświadczonego przez organ odpisu tego tytułu, obowiązkiem sądu wieczystoksięgowego jest zbadanie czy dołączony do wniosku dokument warunki te spełnia.

Zgodnie z art. 26 § 1 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, tytuł wykonawczy jest sporządzany według ustalonego wzoru. Wzór ten, zgodnie z art. 26 § 2 ustawy, określa w drodze rozporządzenia, minister właściwy do spraw finansów publicznych; wzór zawiera treść określoną w art. 27 ustawy. Oryginał administracyjnego tytułu wykonawczego powinien zatem mieć nie tylko ściśle oznaczoną treść, ale powinien mieć również oznaczoną formę, skoro forma ta została określona przepisem rangi ustawowej. Skarżący trafnie więc wskazywali, że dołączone do wniosku tytuły wykonawcze, ponieważ były wystawione w różnych datach w okresie od 13 kwietnia 2001 r. do 13 lutego 2006 r., powinny być sporządzone w formie obowiązującej w dacie ich wystawienia, a więc według

takich wzorów, jakie wynikały z przepisów kolejno obowiązujących w tym przedziale czasowym rozporządzeń Ministra Finansów.

Jeżeli uwzględni się, że administracyjny tytuł wykonawczy musi mieć oznaczoną formę, o czym była mowa wyżej, to odpis takiego tytułu musi tę formę odwzorowywać, aczkolwiek w dowolnej technice, a więc może to być odbitka fotograficzna, kserograficzna, wydruk komputerowy itp. Tak sporządzony odpis podlega urzędowemu poświadczeniu.

Sąd wieczystoksięgowy ma obowiązek ocenić czy dołączony do wniosku o wpis hipoteki przymusowej administracyjny tytuł wykonawczy jest oryginałem tytułu wykonawczego czy odpisem. W przypadku oryginału oznacza to zbadanie czy dokument odpowiada nie tylko treścią, ale i formą wymaganiom stawianym administracyjnemu tytułowi egzekucyjnemu. W razie dołączenia do wniosku o wpis odpisu administracyjnego tytułu wykonawczego, zakres badania tego dokumentu jest taki sam jak w przypadku oryginału, przy czym istnienie upoważnienia do poświadczenia odpisu musi być wykazane przez wnioskodawcę.

Nie budzi wątpliwości, że w rozpoznawanej sprawie sąd w ogóle nie analizował czy wnioskodawca przedstawił oryginały czy odpisy tytułów wykonawczych i zignorował ich formę, nietrafnie przypisując doniosłość prawną wyłącznie treści dokumentów.

Sąd Okręgowy błędnie też wywiódł, że w postępowaniu wieczystoksięgowym badaniu podlegają wyłącznie dokumenty załączone do wniosku, a podważanie ich formalnej i materialnej skuteczności dokumentami przedstawionymi przy skardze na czynność referendarza lub środka odwoławczym oznacza powstanie sporu, który wymaga rozstrzygnięcia w innym postępowaniu. Celem ustawodawcy nie było wyłączenie możliwości uwzględnienia przez sąd w postępowaniu o wpis jakichkolwiek innych okoliczności niż wynikające z treści wniosku i dołączonych do niego dokumentów oraz treści księgi wieczystej. Niewątpliwie wyłączona jest możliwość prowadzenia w tym postępowaniu dowodów osobowych (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2004 r., II CK 265/04, z dnia 12 kwietnia 2013 r., IV CSK 515/12, z dnia 5 grudnia 2014 r., III CSK 45/14 - nie publ.). Jakkolwiek wskazane w art. 626⁸ § 2 k.p.c. źródła materiału procesowego są

wiążące, dotyczy to jednak wyłącznie sytuacji, gdy chodzi o uwzględnienie wniosku. Sąd Najwyższy wielokrotnie już w swoich orzeczeniach wskazywał, że dokumenty przedstawione w związku ze skargą na orzeczenie referendarza lub w związku z apelacją również mogą być brane pod uwagę przez sąd wieczystoksięgowy, jednakże tylko w charakterze podstawy stwierdzenia wadliwości formalnej lub merytorycznej orzeczenia uwzględniającego wniosek o wpis. Artykuł 626⁸ § 2 k.p.c. stanowi, więc przeszkodę do prowadzenia przez sąd odwoławczy postępowania dowodowego wykraczającego poza wskazane we wniosku o wpis dokumenty jedynie wówczas, gdyby miały one stanowić podstawę uwzględnienia wniosku (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2012 r. I CSK 250/11, OSNC-ZD 2013/2/28; z dnia 27 października 2016 r. V CSK 70/16 -nie publ.; z dnia 11 maja 2004 r. II CK 280/03-nie publ.; z dnia 16 listopada 2011 r. II CSK 538/10 w składzie siedmiu sędziów Sądu Najwyższego, nie publ., por. też uchwałę składu siedmiu sędziów Sadu Najwyższego z dnia 25 lutego 2016 r. III CZP 86/15, OSNC 2016/7-8/81). Ocena dowodów zaoferowanych w toku postępowania, również na etapie postępowania apelacyjnego, powinna nastąpić według stanu z chwili dokonania lub odmowy wpisu (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2006 r. IV CK 361/05, OSNC 2006/11/190; z dnia 4 grudnia 2008 r. I CSK 208/08; z dnia 9 lutego 2011 r. V CSK 220/10; z dnia 12 stycznia 2012 r., IV CSK 251/11; z dnia 16 maja 2013 r., IV CSK 653/12 - nie publ.). Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną aprobuje ten nurt orzecznictwa. Nie można nie zauważyć, że zwykle takie dowody, chociażby w postaci kserokopii dokumentu urzędowego, nieznane sądowi, mogą ujawnić albo brak podstawy do wpisu albo istnienie przeszkody do dokonania wpisu w rozumieniu art. 626⁹ k.p.c. Dopiero gdyby i te dowody nie były wystarczające dla ustalenia istotnych okoliczności sprawy (istnienia podstaw wpisu lub przeszkody do jego dokonania) celowe byłoby wykorzystanie innych środków prawnych i procesowych.

W rozpoznawanej sprawie, w toku postępowania apelacyjnego uczestnicy przedstawili poświadczone urzędowo za zgodność z oryginałami kserokopie 26 tytułów wykonawczych, których zarówno treść jak i forma co do zastosowanego wzoru, odbiegała od dokumentów dołączonych do wniosku o wpis. Wnioskodawca w odpowiedzi na apelację wyjaśnił, że do wniosku o wpis hipoteki

przymusowej wygenerowano zgodnie z możliwościami systemu komputerowego dalsze tytuły wykonawcze, bo pierwotne zostały użyte w toku postępowania egzekucyjnego skierowanego do majątku odrębnego dłużnika.

Wydanie dalszego tytułu wykonawczego m. in. dla dokonania wpisu hipoteki przymusowej przewiduje art. 26 c ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, przepis ten obowiązuje jednak dopiero od 21 listopada 2013 r.; został dodany do ustawy przez art. 111 pkt 13 ustawy z dnia 11 października 2013 r. o wzajemnej pomocy przy dochodzeniu podatków, należności celnych i innych należności pieniężnych (Dz.U. z 2013 r., poz.1289). Do dnia 21 listopada 2013 r. w postępowaniu administracyjnym, odmiennie niż w egzekucji sądowej, wierzyciel nie mógł sporządzić kolejnych tytułów wykonawczych w celu wystąpienia z wnioskiem o dokonanie wpisu hipoteki przymusowej zabezpieczającej stwierdzoną w nim wierzytelność.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c).

jw